

Assistim a un retorn al món de la superstició. L'horòscop ocupa un espai important de la premsa diària, mentre que, a partir de certes hores de la nit, la televisió i la ràdio són bombardejades per anuncis i programes de suposades bruixes i vidents. Al pas que anem, aviat, com a Nova York, les bruixes ocuparan un espai específic a les pàgines grogues de les companyies telefòniques.

El retorn de les bruixes és una prova més de la crisi del paradigma il·lustrat que, al segle XVIII, preconitzà el triomf definitiu de la raó sobre la foscor, i vinculà la felicitat humana al progrés tècnic i social. I això malgrat que el científisme continua essent avui prou hegemònic, fins al punt que una bona part de les pràctiques supersticioses busquen un prestigi incert mitjançant la utilització d'un vocabulari científista –com a suposades ciències paranormals, o altres termes semblants–. El retorn de la superstició també ha estat considerat com una prova de la incapacitat de les esglésies tradicionals per trobar una sortida a les angoixes de moltes persones d'avui.

Però anem a pams. És cert que fóra ingenu concebre la història com una marxa unidireccional i victoriosa cap al progrés. Ben a la inversa, la història, com a registre de les persones i de les societats, mostra notables marrades, moments d'avanç incon-

El retorn de les bruixes

testable i èpoques d'endinsament en la barbàrie i el no-res. Avui, la mateixa noció de progrés es troba en crisi. El progrés material –amb conquestes importants en la lluita contra la fam i la malaltia, si més no al món desenvolupat– presenta també un balanç negatiu en molts àmbits més. El segle XX en proporciona exemples escrividors: les guerres mundials, l'ascens dels totalitarismes, l'explotació i la misèria creixents del Tercer Món,...

Tanmateix, la raó es confirma com l'única via vàlida i segura de construcció del coneixement –i del coneixement històric. Potser no és ja, però, una raó cosmopolita, d'abast universal, com va ser concebuda pels il·lustrats francesos del segle XVIII –la mateixa que va acabar esdevenint una gran coartada per a l'imperialisme del XIX–. Ens cal, doncs, una raó més àmplia i plural, més disposada a entendre la diferència i a valorar els altres –menys geomètrica i més geogràfica–. Però, al capdavall, una raó que ha de continuar essent facultat de raonar, de discórrer per la intel·ligència –cosa que vol dir construir conceptes que ens ajuden a entendre el món–. Fora de la raó, no hi ha cap altra via de coneixement ni de llibertat.

El record d'episodis de barbàrie com la cacera de bruixes dels segles moderns, posa de manifest la utilitat de la història. Si, com van afirmar molts autors clàssics i humanistes, la història és mestra de la vida, una de les primeres lliçons de la història ha de ser, inevitablement, la tolerància. Tolerar com a premissa prèvia per a entendre i per a construir. Per això, la història ha de servir de memòria de l'horror, per evitar que es repetisca.